

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ПОДХОДИ КЪМ НАУКАТА И ИЗКУСТВОТО В БЪЛГАРСКИЯ СЕВЕРОЗАПАД

Александър Костов (съст.) Българският Северозапад в научните изследвания и художествената литература. Доклади от конференция, проведена на 25 юни 2024 г. в гр. Монтана. София: ИК „Тендрил“, 2025, 218 с. ISBN: 978-619-7812-00-8

Симеон Симеонов

*Институт за балканистика с Център по тракология,
Българска академия на науките, България*

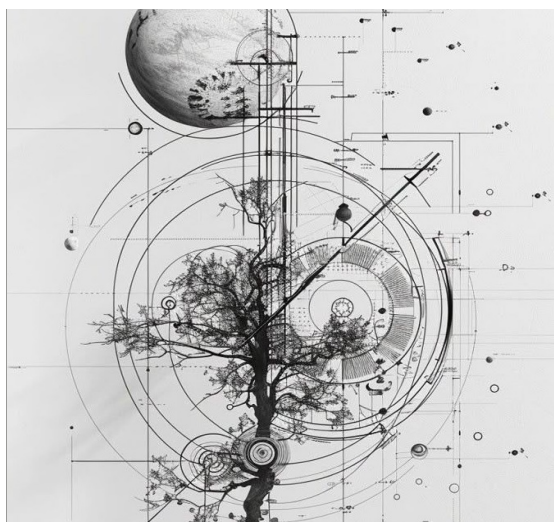
INTERDISCIPLINARY APPROACHES TO SCIENCE AND ART IN NORTHWESTERN BULGARIA

Alexander Kostov (ed.) Northwestern Bulgaria in Scientific Research and Fiction. Proceedings from a conference held on June 25, 2024, in the town of Montana. Sofia: Tendril Publishing House, 2025, 218 p. ISBN: 978-619-7812-00-8

Simeon Simeonov

Institute of Balkan Studies & Center of Thracology, Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria

<https://doi.org/10.62761/103.B.14.28>

**Българският
Северозапад**
в научните изследвания и
художествената литература

В дългата си история българският Северозапад е предоставял плодородна почва за научна дейност и художествени изяви. Именно на тези аспекти в развитието на региона е посветен и сборникът с доклади от научна конференция, проведена в Монтана на 25 юни 2024 г. Статиите в сборника предлагат многоаспектен поглед върху приноса на Северозападна България в областите на науката и изкуството, откроявайки значението на региона за националния напредък в различни сфери, от геологията и ландшафтното инженерство до архивистиката и художествената литература. Те предоставят също така актуални критично-аналитични перспективи върху развитието на региона в национален и международен план.

В своята уводна статия Ячко Иванов синтезира приноса на бележити учени от Северозападна България в историята на родната наука, като изтъква наследството на Петър Богдан и продължаващото влияние

на изследователи и университетски преподаватели, произхождащи от този регион. Изследването му подсказва наличието на приемственост в интелектуалните усилия на българите в региона, която е оставила следа не само в българските академични институции, но и на по-широката историческа и научна сцена. Заключение на автора, че регионът е създал забележителни личности, чиито трудове имат национално и международно значение, се възприема като мощна заявка за регионална значимост и академично наследство.

Статията на Иван Загорчев е посветена на развитието на геоложкото картиране в България, като специално внимание е отделено на ролята на Северозападна България в този научен процес. Авторът очертава ясна хронология на усилията за картографиране – от първите чуждестранни експедиции в региона през XIX в., през проучванията след края на Втората световна война, до интегрирането на съвременни геонаучни методологии като изотопно датироване и тектоника на плочите. Подробното позоваване на различните мащаби и издания на картите отразява дълбока ангажираност както с техническите, така и с историческите аспекти на геоложката наука. Този принос е особено ценен, тъй като показва как регионалните геоложки данни са допринесли за напредъка на националните научни стандарти и как Северозападна България неизменно е била важен регион в производството на геоложки познания. Авторът не пропуска и някои обезпокоителни тенденции в сферата на геологията, като например отсъствието на Национална геоложка служба и пренебрегването на науката в българската образователна система, които, според него, оказват отрицателно въздействие върху цялостното развитие на нацията.

Приносна по отношение на критично-аналитичния подход към Северозапада като специфично регионално пространство е и статията на Мария Гуркова, Емил Галев и Иван Илиев, изследваща състоянието и перспективите на селищните паркове в Северозапада. Трудът е посветен на градските паркове и ландшафтната архитектура в няколко северозападни селища – Видин, Монтана, Лом и Вършец, като се подчертава значението им за повишаване на качеството на живот и като културни и туристически ценности. В изследването е възприет мултидисциплинарен подход, който съчетава анализа на околната среда с историческа контекстуализация, социално-икономически съображения и стратегическо планиране. Статията отразява както настоящите условия, така и бъдещите перспективи, обвързвайки развитието на зелените площи с по-широки тенденции в териториалното и градското развитие като например необходимостта от създаване на специализирани отдели „Ландшафтна архитектура“ към общинските администрации в региона. Изследването схваща ландшафтната архитектура не само като естетическа дейност, но и като решаващ фактор за устойчив регионален растеж и туризъм, съгласувайки местното планиране с приоритетите на националната политика.

След като маркира историко-географските научни координати на Северозападна България, сборникът отправя поглед и към литературния и културния пейзаж на региона, осветлявайки приноса му към националната памет, идентичност и наука. В този смисъл, статията на Владимир Зарев е посветена на въстанието от 1850 г. в Северозападна България, като подчертава историческото му значение и нуждата от по-широкото му популяризиране, например чрез романа „Лето 1850“. Текстът

служи не само като лична рефлексия на автора върху създаването на творбата, но и издига на по-високо ниво един по-малко известен, но ключов момент от българската революционна история. Централно място в повествованието заема философският размисъл за силата на словото при превръщането на историческите събития в трайна културна памет.

Статията на Митко Новков навлиза в митопоетичния образ на Стара планина в българското културно съзнание. В него се преплитат литературен анализ, културна история и препратки към по-обхватни европейски традиции, като се показва как Балканите функционират като географска и символна ос в българската идентичност. Чрез интегриране на психология, критика и анализ на различни форми на изкуството – включително филмово и изобразително изкуство – статията позиционира Балканите като повтарящ се митичен и художествен топос.

Друг принос в това направление е статията на Людмила Миндова, посветена на поезията на Ани Илков, един от влиятелните съвременни български литературни гласове. Творчеството му е дълбоко свързано със Северозапада (един от „най-мощните генератори на смисъл в последните десетилетия в литературата ни“), позиционирайки региона едновременно като муза и рана. Лирическото наследство на Христо Ботев и Иван Вазов оставя дълбок отпечатък в творбите на Илков, подпомагайки запазването и продължаването на културното и революционното наследство на региона. В този смисъл творчеството на Илков е радикално, защото „деконструира и демистифицира комунистическата идеология и практика именно, за да възстанови България и нейните похищения“ (с. 114). Поезията на Илков е мислена като акт на себепознание и артистична автономия, ко-

ето потвърждава трайната значимост на Северозападна България в поетичното въображение на нацията.

Статията на Ваня Иванова, анализираща историческата интерпретация на град Монтана и околностите му чрез многотомните „Известия на музеите от Северозападна България“ предлага структуриран подход към развитието на краеведството в региона от края на 70-те години на миналия век до началото на настоящия. Като категоризира изследванията въз основа на хронология, семантика и методология, трудът подчертава как институционалните рамки и академичните тенденции оформят разбирането за местната история. Авторката отделя особено внимание на прекомерната идеологизация на краеведските изследвания в периода до 1989 г., в чийто ход те губят своята самостоятелност и интердисциплинарност и се превръщат в помощна дисциплина на историята – една от „най-силно натоварените с идеологически и превъзпитателни функции“ науки (с. 127). Тази тенденция се преобръща след 1990 г., когато краеведството постепенно завръща интердисциплинарния си характер на самостоятелна научна дисциплина, а текстовете в „Известия на музеите от Северозападна България“ са „освободени от задължителната идеологизация и едностранчивост“ (с. 135). За съжаление, неблагоприятните финансови условия по време на прехода към многопартийна политическа система не позволяват на изданието да достигне пълния си творческо-интелектуален потенциал, с което всъщност са прекъснати възможни алтернативи за развитието на музейното дело в северозападния регион.

Нови ракурси в изследването на ролята, която играе Северозападна България за развитието на българската художествена

литература, предоставя и статията на Светлана Кръстева, посветена на непубликувани досега документални свидетелства от личния архив на бележития български автор Йордан Вълчев в Държавен архив – Видин. На базата на неизследвани досега архивни единици – творчески документи, биографични сведения, изобразителни материали, лична кореспонденция и автобиография на писателя – са запълнени известни празнини в житейския му път и творчеството му, свързани с периода на Втората световна война. По този начин наследството на родения в Кула писател изпъква със своята оригиналност и дръзновение на фона на репресивния комунистически режим.

Непо-малкозначима е и обзорната статия на Даниел Йорданов за османското архивно наследство в България с особен акцент върху Регионалния исторически музей в Монтана. В нея се очертава еволюцията на османските архивни традиции в страната, като се акцентира върху дипломатическата и палеографската стойност на различни видове документи като билети, тескерета, тапии и др. Статията на Даниел Йорданов разкрива как османските архиви са от решаващо значение за изучаването на сложното, многоетническо наследство на Османската империя, като по този начин поставят Северозападна България в по-широк имперски и постимперски контекст.

Накрая, но не по важност, следва да изтъкнем приносното изследване на Мариус Георгиев върху тема със специфичен регионален и транснационален характер – а именно, отразяването на българо-югославския партизански съвет в местността Каца камък в регионалния вестник „Септемврийско слово“. Статията предлага актуален микроисторически поглед върху партизанските дейности и

дипломатическите усилия през социалистическата епоха, като поставя акцент върху дейността на потънали в забрава местни политически и обществени дейци, които полагат усилия за запазване на спомена за яташката съпротива по времето на Втората световна война. Обхващайки периода от 1964 до 1989 г., авторът съчетава анализа на печатни издания с устната история, като изследва символичните и практическите измерения на трансграничното сътрудничество между Михайловград (Монтана), Ниш и Пирот. Статията по своеобразен начин улавя ниските ешелони на регионалната дипломация по време на Студената война, в духа на „новата“ дипломатическа история, като същевременно осветлява приноса на срещите събори в Каца камък за „българо-югославското сближаване, след разрива на отношенията между Тито и Сталин“ (с. 208).

В обобщение, тези текстове предоставят цялостен и многопластов портрет на Северозападна България като пространство на памет, съпротива, творчество и научни търсения. Те утвърждават трайната роля на региона в развитието на българската художествена литература и наука с особен акцент върху историята, геологията, ландшафтното инженерство, краеведството, музеологията и архивистиката. С този пореден приносен в научно отношение седми сборник под съставителството на чл.-кор. проф. д.и.н. Александър Костов, монтанският филиал на Института за балканистика с Център по тракология при Българската академия на науките способства за пълноценната интеграция на Българския Северозапад в съвременните научни, художествени и обществени проекти и мероприятия с национална и международна значимост.